

Abstract**CONTEMPORARY COMPOSITIONS WRITTEN FOR THE KEMENÇE**

In the West, instrumental music started to develop in the sixteenth century and musical compositions increased in number. Of earlier times, it is not possible to speak about a certain musical writing for instruments to play vocal melodies. Since there had not been a distinct composing technique in those centuries, performers used to embellish the musical pieces by improvising them. Likewise, there are not any composition techniques that bear the qualities of a certain instrument (idiomatic) in the tradition of Turkish makam music. Instead, performers execute music by adapting it to their instruments or adding ornamentations, thus vocal and instrumental music are intertwined. The separation of vocal and instrumental music in the West corresponds to the early baroque period. The developments in the instrumental technique led composers to work on new forms and styles. Technical books written specifically for every instrument, developments in instrument manufacturing, and soloist-composer interaction provided the development of both instrumental music and performers. Today, new notation and performance techniques are being developed for modern music. Instruments used in traditional music are gaining importance and status in search of new timbre in contemporary compositions. The kemençe has found its place in contemporary musical compositions within the past twenty, especially ten years. Development of an instrument can only be possible with performer-composer interaction. The development of kemençe performances affect composers and encourage them to write new works which enhance the level of performers at the same time. This presentation prospects the recent compositions written for the kemençe and their performances. By listing all works and performances that could be reached, some sample performances will be discussed. Innovations by means of kemençe technique and performance observed in these compositions will be pointed out and presented.

Batıda çalgı müziği on altıncı yüzyılda gelişmeye başlamıştır. Bu dönemden önce her çalgı için yazılmış özel bir müzik eserinden söz etmek mümkün değildir. Çalgılar çoğunlukla insan sesi için yazılmış eserleri seslendirirler; çalgılar için ayrı bir yazım tekniği olmadığından, icracılar doğaçlama yoluyla parçaya süslemeler eklerlerdi. Aynı şekilde, Türk makam müziği geleneğinde de belirli bir çalgının özelliğini taşıyan (*idiomatic*) yazım teknikleri yoktur. İcracılar müziği kendi çalgılarına uyarlayıp süslemeler ekleyerek seslendirirler. İnsan sesi ile çalgı sesi bu müzikte bir bütün halindedir. Batıda insan sesi ve çalgı müziğinin teknik olarak ayrışması erken barok dönemine denk gelir. Çalgı tekniklerindeki gelişmeler, bestecileri yeni form ve türde eserler yazmaya yöneltmiştir. Yazılan yeni

* İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Bölümü öğretim üyesi

eserler, teknik konulu kitaplar, çalgı yapımındaki gelişmeler, solist-besteci etkileşimleri, çalgı müziğinin ve icracılarının gelişmesini sağlamıştır.

Türk makam müziğinde ve Batı klasik müziğinde ortaya çıkan yeni türler, çalgı tekniğinde değişimler ve gelişmeler meydana getirmiştir. Günümüzde, modern müzik besteleri için yeni nota yazımları ve icra teknikleri geliştirilmektedir. Öte yandan, geleneksel müzik türlerinde kullanılan çalgılar da çağdaş müzikte, dolayısıyla çağdaş müzik yazısı içinde yer bulabilmektedir. Yerel çalgılar, bir başka deyişle batı çalgıları dışındaki sazlar, daha çok yeni bir tını arayışı içinde kullanılmaktadır. Kemençe geçen son yirmi, özellikle de son on yılda gitgide hızlanarak çağdaş müzik yazısında bir yer edinmiştir.

Kemençenin kazandığı bu yeni işlev çalgıyı nereye götürecektir? Sazın geleceğini görebilmek için günümüzde yazılan bestelerden bahsetmek, bu müziği incelemek gerekecektir. Bu bildirin amacı bu süreç içinde kemençenin yer aldığı çağdaş müzik eserlerini besteci, icracı ve çalgı yapımcıların dikkatine sunmaktır. Bir çalgıya ait müziğin gelişimi, o çalgıya ait repertuarın genişlemesi ve bu repertuarın usta müzisyenlerce seslendirilmesiyle mümkündür. Ayrıca çalgı yapımcılarının ürettikleri nitelikli çalgılar da bu süreçte önemli bir rol edinecektir.

Burada 'kemençe' diye adlandırılan çalgı 'armudi kemençe' olarak da anılan, Türk makam müziğinde kullanılan çalgıdır. Yeryüzündeki müzik türlerinin birbirlerini geçmişte hiç olmadığı kadar etkilediği bu dönemde kemençenin edindiği yere dikkati çekmek, bestecileri, yazılan eserleri ve icracıları tanıtmaktır. Bu yeni ortamda ortaya çıkacak etkileşimler ve gelişmeler geleceğin zeminini hazırlayacaktır. Bildirinin sonunda yer alan eser listesi son dönemde kemençe için yazılmış solo ve 'kemençe partisi' içeren orkestra eserleri ile bestecilerini veriyor.

Son dönemin genç kuşak Türk bestecileri eserlerinde geleneksel çalgılara daha çok yer vermeye başlamışlardır. Birçok eserde geleneksel çalgıların batı çalgıları ile birlikte kullanıldığını görmekteyiz. Evrim Demirel'in 2008'de yazdığı "Darb-ı düğân" adlı parça kemençe, kanun, flüt, klarnet, basklarnet, arp, viyola, çello ve kontrbas için bestelenmiştir. Eray Altınbüken kemençeyi bestelerinde bir solo çalgısı olarak geleneksel tınısının dışında kullanmıştır. Solo kemençe için yazdığı "Cendere" kemençenin icra ve ses sahasını zorlayıcıdır. Kemençe, çello ve gitar üçlüsü için "Kumdaki Kan" isimli bestesinin kemençeci Neva Özgen ve Nermin Kaygusuz tarafından seslendirilmiş kayıtları vardır. Onur Türkmen'in geleneksel çalgılar için bestelediği birçok eseri sadece Türk müziği çalgılarından kurulu topluluklar için yazılmıştır. Türkmen, Türk müziği çalgıları için eser besteleyecekleri önemli bir kaynak teşkil eden doktora tezi çerçevesinde bir örnek vermek amacıyla "Hat" isimli on altı küçük parça bestelemiştir. Kemençe, ney, kanun ve ud için yazılan bu parçaların dokuzunda kemençe kullanılmıştır.

Bu parçaların kayıtları Türkmen'in tezine eklenmiştir. İki kemençe, vokal, kanun, ud, çello ve vurmali sazlar için yazmış olduğu "Karşılama" adlı parça 2003'te İTÜ/MİAM Spectral Müzik Konferansı'nda seslendirilmiştir. Bu parçada kemençeyi Nermin Kaygusuz, aynı eserin çalındığı bir başka konserde alto kemençeyi Aslıhan Eruzun Özel çalmıştır. Cüneyd Orhon Uluslararası Kemençe Sempozyum'unda Türkmen'in kemençe beşlemesi için yazdığı parça ilk defa bu sempozyumda çalınmıştır.

Yine genç kuşak müzisyenlerinden Ayşegül Kostak Toksoy'un kemençe partisi içeren üç bestesi vardır. Bunlardan biri 2002'de yazdığı "Yahya Kemal'den Şarkılar: 1-Vuslat, 2- Bir Yıldız Aktı, 3-Kar Musikileri, 4- Özleyen, 5- Bir Tepeden" ismini taşıyor. Bu eser ney, klarnet, korno, piyano, arp, bendir, mezzo soprano, kemençe, iki keman, viyola ve viyolonsel için bestelenmiştir. "Kar Musikileri" adlı şarkıda arka planda kemençe ile Tanburi Cemil Bey'in Ferahfeza Saz Semaisi'ne yer verilmiştir. "Hicaz Üçleme" adlı bestesi ilk defa bu sempozyumda seslendirilmiş, alto kemençeyi Gözde Çolakoğlu Sarı çalmıştır.

Günümüzün önde gelen bestecilerinden Kâmrân İnce'nin yazdığı üç eser vardır. İlk eser 2003'te bestelediği "Istathenople" adlı parça insan sesi ve oda orkestrası için yazılmış, kemençe de yeni bir tını olarak orkestrada yer almıştır. 2005'te bestelediği bir başka parçada bağlama, kemençe ve insan sesi kullanmış, bu parça Blazer Ensemble, Neva Özgen ve Aynur tarafından seslendirilmiştir. Bu iki eser de değişik plak şirketlerince basılmıştır. İnce'nin üçüncü olarak Türk müziği sazları, insan sesi ve orkestra için bestelediği eser de solistler ve Bilkent Senfoni Orkestrası'nca seslendirilmiş, bu icra Naxos tarafından 2009 yılında basılmıştır.

Gerek çalgı müziğinin, gerekse icracılarının gelişmesi için solist - besteci – çalgı yapımcısı etkileşiminin gerekliliğinden bahsetmiştik. İrcacıların solistlik yeteneklerinin yükselmesi bestecileri yeni eserler yazmaya teşvik edeceği gibi, solist hüneri isteyen yeni eserler de icracıların seviyelerini yükseltmeleri için özendirici olur. Virtüözlerin çalgı müziğinin gelişimindeki rolü büyüktür. Hem icralarıyla, hem de kazandırdıkları repertuar ile çalgı müziğine yeni boyutlar getirmişlerdir; batıda bir Paganini, bir Rahmaninov, Türkiye'de bir Şerif Muhiddin Targan gibi. Son dönemde günümüzün en önemli kemençe icracılarından biri sayılan ve geleneksel müzikten yola çıkıp kemençeyi dünya sahnelerine taşımaya başaran İhsan Özgen, bu konudaki boşluğu hem icracı, hem besteci, hem de çalgı yapımcısı olarak doldurmaya çalışmıştır. Özgen *Sanatı Yaşamak* adlı kitabında bu konuya şöyle değinmektedir:

Klasik icralardaki hataların giderilmesi ve daha da ileriye giderek yeni icra tekniklerine kavuşmak için ne yapılabilir sorusu yıllarca zihnimi meşgul etmiştir. Dünya literatürüne baktığımız zaman çalgı tekniklerinin müzik eserlerindeki gelişmelere paralel olarak ilerlemiş olduklarını görmekteyiz. (...) Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki musiki türü ne olursa olsun bir çalgının icra sınırlarını zorlayan ve teknik gelişimini yolunu açan en önemli etken ileri icra düzeyi gerektiren yeni eserlerin o çalgı repertuarına kazandırılmasıdır. O zaman icrakârlar önlerine getirilen yeni eserlerin gerektirdiği metodik çalışmaları yapmak zorunda kalacak ve bu sayede yeni teknikler gelişecektir. Kemençe için yeni eserler meydana getirmek, ona sadece teknik imkânlar sağlamak değil, sazın müzikal ufuklarını genişletmek anlamını da taşır. Her geçen gün sanat olaylarının daha da karmaşık bir hal aldığı çeşitli müzik türlerinin harmanlandığı dünyamızda bu nadide çalgının layık olduğu yeri alması biz icracıları mutlu edecektir (Özgen 2009: 104).

Bu fikirden yola çıkan İhsan Özgen 2003'te kemençe için müzik yazmaya başlamıştır. Kemençe ve viyolonsel için yazmış olduğu "Uzak" adlı parça, ilk defa 2003'te İTÜ/MİAM Spektrel Müzik Konferansı'nda Neva Özgen ile Yelda Özgen tarafından seslendirilmiş ve bir albümde yayımlanmıştır. "Çengi" adlı parçası Sercan Halili tarafından *Hotel Istanbul* adlı CD'sinde yayım-

lanmıştır. “Ziyad” adlı eseri 2007’de ilk kez Amsterdam’da Atlas Ensemble yaylıları eşliğinde Neva Özgen tarafından seslendirilmiştir. Yazdığı öteki eserler de ilk olarak 2009 Mart ayında CRR Konser Salonunda Anatolia Ensemble tarafından çalınmıştır.

Konumuz kemençe için yazılmış çağdaş eserler olunca, teknik kitaplara da değinmek gerekir. Neva Özgen 2006 yılında hazırladığı “Klasik Kemençede Eğitim Yöntemleri ve Modern İcra İçin Etütler” başlıklı sanatta yeterlilik tezi çalışmasını beslemek amacıyla birçok modern etütler yazmıştır. Kemençe icrasını geleneksel ve modern icra olmak üzere iki başlık altında incelemiş, bu çalgının modern icralarda yer alabilmesi için eğitim yöntemleri konusunu irdelemiştir.

Kemençe elektronik müzikte de kullanılmıştır. Kemençenin yer aldığı elektronik müzik eserleri arasında en dikkat çekici olanı, Amerikalı besteci David Evan Jones’un, Mesut Özgen ile Neva Özgen için bestelemiş olduğu “News from Afar” adlı eserdir. Bu parça ilk kez Ekim 2010’da ABD’nin Kaliforniya eyaletinin Santa Cruz şehrinde bilgisayar ortamında işlenmiş haber kayıtları üzerine iki çalgının canlı icrası ile birleştirilerek seslendirilmiştir. Bu eserdeki kemençe partisi, teknik açıdan geleneksel kalıpların dışında, icracıdan farklı ezgileri çalması için üstün beceriler bekleyen bir yapıdadır. Bu partide kullanılan geniş aralıklı yapılar ve geleneksel müzikte pek kullanılmayan ritmik kalıplar icracının teknik ve müzikalite seviyesini uluslararası standartlara çıkarmaya zorlar. Kemençenin yer aldığı bir eser de, Pieter Snapper tarafından 2003 yılında Divertimento Festivali’nde Neva Özgen’in çalması için sipariş edilen “Kıvranan” adlı elektronik müzik eseridir.

Atlas Ensemble geleneksel çalgıların çağdaş müzikte kullanıldığı çalışmalar arasında önem kazanan bir topluluktur. İlk konserini 2002’de veren topluluk o yıldan beri çalışmalarına devam etmektedir. Bu topluluk batı çalgılarıyla, Çin, orta Asya ve uzak doğunun geleneksel çalgılarını bir araya getirmekte, bestecilere bu topluluk için yeni eserler sipariş etmektedir. Bu çalgılar besteciler için tını ve orkestrasyon açısından yeni arayışlara esin kaynağı olmaktadır. Bu toplulukta kemençe de yer almış, gerek tınısı, gerek icracıları ile dikkat çekmiştir.

Topluluğun 2010 Ağustos’unda seslendirilen iki eser kemençe icraları açısından dikkat çekicidir. Bunlardan ilki “Atalanta” Danai Bletsa tarafından kemençe, duduk, kanun ve tar için bestelenmiştir. Eser doğu müziğinin doğaçlama-taksim geleneğinden esinlenilerek yazılmıştır. Topluluğun yorumladığı, başka coğrafyaların kemençelerini de birleştiren bir eserinde besteci, kemençe, erhu ve kemança tınılarını başarıyla kullanmıştır. Thanasis Deligiannis’a ait bu beste (Pulsuz suit) erhu, kemençe, kemança, nay ve duduk için yazılmıştır. Neva Özgen bu topluluğun kemençe icracısıdır.

Bütün bu çalışmalara kısaca bir göz attıktan sonra şu sonuçlara varıyoruz:

1. Kemençe son yirmi yıl boyunca çağdaş eserlerde sıklıkla yer almış, batı müziği sazlarıyla birlikte yeni yazılan eserlerde de kullanılmıştır.
2. Çalgı, elektro-akustik müzikte de yer almış, lirik, kuvvetli, mikrofonik sesiyle tercih edilmiştir.
3. Kemençe batı müziği sazlarının yanında, bazen başka geleneksel müzik çalgılarıyla bera-

- ber, çoğunlukla yeni müzik yazısı içinde, kendi geleneksel bağlamı dışında kullanılmıştır.
4. Kemençenin yeni müzik yazıları ile kazandığı repertuar, çalma tekniğinin gelişmesini sağlayacaktır. Bu durum gelişen çalgı tekniklerini kullanabilecek, bu çalgıyı uluslararası arenada temsil edebilecek nitelikli icracıların da sayısını artıracaktır.

Referanslar

Atlas Ensemble. <<http://www.atlasensemble.nl>>

Özgen, İhsan. 2009. *Sanatı Yaşamak*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özgen, Neva. 2010. Kişisel nota koleksiyonu.

Eser Listesi

Frangiz Ali-Zade. 2004. *Zikr*, oda orkestrası için.

Arda Açoşyan. 2010. *Yerebatan*, kemençe, kontrabas ve arp için.

Eray Altınbüken. 2003. *Kumdaki Kan*, kemençe, çello ve gitar için; 2005. *Cendere*, solo kemençe için.

L. Mark Armanini, Qui Xia He. 2009. *Han Yan Xi Shui*, erhu, kemençe ve kemança için; 2010. *Sketch*, oda orkestrası için.

Ali Authman. 2010. *Atlas Concerto*, oda orkestrası için; *Atlas Concerto 6'*, oda orkestrası için.

Oğuzhan Balcı. 2008. *Üç telli klasik kemençe ve yaylı sazlar orkestrası için üç şiir* (Üç bölüm: 1-Ninni, 2-Heybeliada, 3- Tetova'da Pazar Yeri)

Stefano Bellon. 2010. *Sketches, canons, choral and cadenzas for three trio improvisors 10'*; 2009. erhu, kemençe ve çello için; 2006. *Alfabeto Deserto Libro 1*, oda orkestrası için; 2005. *Snakes, skin and strings*, oda orkestrası için; 2004. *Vocativo*, erkek ses ve oda orkestrası için.

Danai Bletsas. 2010. *Atalanta*, kemençe, duduk, kanun ve tar için.

Jack Body. 2004. *Palaran: Poems of Love and War, for Javanese singer and Atlas Ensemble*.

Joel Bons. 2010. *Cadenza's*, oda orkestrası için; 2009. *fragment tour a Tour 6'*, oda orkestrası için; 2006. *Tour à tour*, oda orkestrası için.

Jia Daqun. 2002. *Fusion 1*, oda orkestrası için.

Thanasis Deligiannis. 2010. *Pulsuz suit*, erhu, kemençe ve kemança, özbey neyi (nay) ve duduk için.

Evrin Demirel. 2008. *Darb-ı düğah*, oda orkestrası için; 2004. *Four Folk Songs from Anatolia*, soprano ve Atlas Ensemble için.

Cynthia van Eijden. 2010. *Sarabande for a special occasion*.

Michael Ellison. 2007. *Mevlana Operası "Come Inside The Fire"*.

Necati Giray, *Ağır*, kemençe, kanun, ud ve çello için.

Henry Gregson-Williams. 2005. Kingdom of Heaven film müziği.

Javanshir Guliev. 2004. *Bayati for female Chanende singer, soprano and Atlas Ensemble*.

Saed Haddad. 2005. *East/West: Irreconcilable Antonyms*.

Wim Henderickx. 2010. *Nostalgia for non-Western instruments*.

- Kamran İnce. 2009. *Türk Müziği Sazları ve Orkestra için*; 2005. *Ince/NBE/Aynur*, saz, kemençe ve ses için; 2003. *Istathenople*, solo ses ve oda orkestrası için.
- David Evan Jones. 2010. *News From Afar*, bilgisayar, kemençe ve gitar için.
- Kayhan Kalhor. 2000. *Blue as the Turquoise Night of Neyshabur*, solo viyolonsel, kemençe, ney, santur, tabla ve yaylı oda orkestrası için.
- Faradzj Karajev. 2002. *Babylonturm*, oda orkestrası için.
- Artjom Kim. 2005. *Chamber Concerto*; 2004. *Rag Music*, sheng bcl pno/ind.org qanun hp djembé perc erhu kemençe vla cb; 2004. *Lontano for male singer and Atlas Ensemble*.
- Ayşegül Kostak Toksoy. 2010. *Hicaz Üçleme-Yakamoz*, alto kemençe, kanun, çello; 2002. *Yahya Kemal'den Şarkılar*, ses ve oda orkestrası için; 1997. *Gün Işığı*, kemençe, kanun, ud ve çello Bun-ching Lam. 2004. *Atlas (2004)*.
- Theo Loevendie. 2002. *Seyir*, oda orkestrası için.
- Fabio Nieder. 2010. *Strofe*, oda orkestrası için; 2006. *De Beeldenvreter*, oda orkestrası için; 2004. *De Stem*, Atlas Ensemble için; 2002. *The Waters flow in their Way*, soprano ve oda orkestrası için.
- İhsan Özgen. 2008. *Üç Nefes Üzerine Çeşitlemeler*, kemençe ve çello için; 2006. *Karmaşa*, kemençe ve yaylılar için; 2005. *Sema*, flüt, kemençe ve çello için; 2005. *Avcı*, iki kemençe ve çello için; 2005. *Ziyad*, kemençe solo ve yaylılar için; 2005. *Kırılğan*, kemençe solo ve yaylılar için; 2005. *Çengi*, iki kemençe ve çello için; 2003. *Karadeniz*, solo kemençe için; 2003. *Uzak*, kemençe ve çello için; 1989. *Çeşme*, ses, pan flüt, kemençe ve oda orkestrası için; 1989. *Binboğa*, ses, kemençe ve oda orkestrası için.
- Mesut Özgen. 2010. *Üç Türk Folk Şarkısı*, flüt, kemençe ve gitar için; 2010. *Vira Sevda*, flüt, kemençe ve gitar için.
- Stefano Pierini. 2010. *Sketch 1*, keman, kemençe ve santur için.
- Kiawasch Sahebnassagh. 2009. *Dour 5'*, oda orkestrası için.
- Seung-Ah Oh. 2005-2009. *Concerto for Hyun and Kwan*.
- Pieter Snapper. 2003. *Kıvranan*, Solo Kemençe ve Canlı Elektronik için.
- Kiya Tabassian. 2010. *Sketch*, oda orkestrası için.
- F.Castillo Trigueros. 2010. *Atlas Piece 2010*, ses ve oda orkestrası için; 2009. *Atlas Sketches –No. 3*, kemençe ve kemança için.
- Yalçın Tura. 2000. *Konçertino*, kemençe ve beş barok müzik çalgısı için; 1972. *Ney, kemençe ve tanbur için Hüseyini Saz Semaisi*.
- Onur Türkmen. 2010. *Merhamet*, kemençe, kanun, çello ve ney için; 2010. kemençe beşlemesi için müzik (Cüneyd Orhon Anısına); 2009. *Kemençe kanun için hat, Kemençe ney için hat, Kemençe ud kanun için hat, kemençe ney için, kanun için hat, Kemençe ney ud için hat, Kemençe ney ud ve kanun için hat*; 2004. *Merhamet*, iki kemençe, kanun, ud, çello ve perküsyon için; 2001. *Karşılama*, iki kemençe, kanun, ud, çello ve perküsyon için.
- Calliope Tsoupaki. 2008. *St. Luke's Passion*, koro-ney-kemençe-kanun ve oda orkestrası.
- Guo Wenjing. 2002. *Buddhist Temple*, oda orkestrası için.